אישים באגרות הראי"ה

# ד"ר אברהם יעקב ברור (ברוור)

## גאוגרף והיסטוריון, חוקר ארץ ישראל · תרמ"ד–תשל"ו (1884–1975)

1 אגרות

דברי הרב קוק ודברי הרב שלמה אבינר, ונוסח האגרות המלא

igrot.shlomo-aviner.net

## בקצרה

אברהם יעקב ברור נולד בד' בניסן תרמ"ד (1884) בסטרי שבגליציה. למד באוניברסיטת וינה ובבית המדרש לרבנים שם, נסמך לרבנות וקיבל תואר דוקטור בהיסטוריה ובגאוגרפיה. בארץ ישראל עסק בהוראה ובמחקר גאוגרפי של הארץ ושל ארצות המזרח התיכון, וחיבר ספרי לימוד בגאוגרפיה. מחקרו המדעי ומחשבתו התורנית השתלבו זה בזה, והוא זכה להערכה גם בחוגים החרדיים וגם בקרב אנשי ההתיישבות. נפטר בד' בכסלו תשל"ו (1975).

## הרב קוק על ד"ר אברהם יעקב ברור

ד"ר ברור שאל את הרב קוק על השם "יזרעאל" שביקשו לתת לעפולה. הרב קוק משיב שהסכים לשם, "אם רק יש בזה טובה להישוב מפני שהשם יזרעאל העתיק הוא מושך לב רבים", ושאין בכך מכשול בכתיבת גיטין, כי שמות המקומות תלויים בהסכמה. בארץ ישראל, ובייחוד "בזמן גילוי אתחלתא דגאולה", השם שקובעים ישראל בעלי המקום הוא השם היסודי (כרך ד', אגרת אקלד).

## האגרות

**כרך ד', אגרת אקלד:** על השם "יזרעאל" לעפולה: אין בו מכשול לגיטין, ובארץ ישראל השם שקובעים ישראל הוא העיקר.

*"וביחוד בזמן גילוי אתחלתא דגאולה, יותר מחוור הוא שלא להתחשב כלל עם השם של הגויים"*

## ראו גם

תולדות אברהם יעקב ברור. ("אברהם יעקב ברור", המכלול)

# נוסח האגרות – עם ביאור

1 האגרות שבהן נזכר ד"ר אברהם יעקב ברור, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם התמצית שלה. הביאור משולב בתוך נוסח האגרות: בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת. הוא אינו חלק מלשון האגרת

# אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקלד

## תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** (תרפ"ב) **נמען:** ד"ר אברהם יעקב ברוור

הרב קוק הסכים לקרוא לעפולה 'יזרעאל' אם השם העתיק מושך לב רבים. בגיטין אין מכשול, כי השמות תלויים בהסכמה: יכתבו 'יזרעאל דמתקריא עפולה' (אבן העזר קכח), ואם גם זרעין תיקרא כך - 'דמתקריא זרעין', כי השינוי ניכר. 'יתרי ירושלים הוו' נמצא בערכין לב ב, לא בעירובין; שמות כפולים נוהגים בכל הארצות. בארץ ישראל, בזמן אתחלתא דגאולה, השם שקובעים ישראל הוא היסודי ('ויקראו בשמות את הערים').

## עיקרי הדברים

- השם יזרעאל לעפולה.
- שמות בגיטין.
- 'יתרי ירושלים הוו'.
- השם העברי יסודי.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. [תרפ"ב[2]]

ידידי היקר הרה"ח[3] הנעלה מו"ה[4] אברהם יעקב ד"ר[5] בראוור [ד"ר אברהם יעקב ברוור, גאוגרף וחוקר ארץ ישראל] שליט"א[6] שלו'[7] וברכה.

בתשובה ע"ד[8] מכתבו היקר בענין השם יזרעאל, [ההצעה לקרוא לעפולה, שנקנתה אז בידי יהודים, בשם יזרעאל] הנני רואה מכותלי המכתב שכבר ראה כבודו את חות דעתי, בהסכמה על השם יזרעאל לעפולה, אם רק יש בזה טובה להישוב מפני שהשם יזרעאל העתיק הוא מושך לב רבים. ובענין גיטין [בגט כותבים את שם העיר בדיוק, ולכן נשאלה השאלה אם שינוי השם יגרום תקלה] אין שייך שום מכשול כלל כי השמות בין של המקומות בין של האנשים תלוי הכל בהסכמה. ואם יקראו לעיר זו בשם יזרעאל זהו שמה, ואפילו אם היה לה איזה פעם שם אחר, שנשתקע אין זה מעכב כלל, ובנ"ד[9] שיש שם של נכרים שישאר עפולה, ושם היהודי יהיה יזרעאל. אז יהיה הנוסח של גיטין יזרעאל דמתקריא עפולה, כמבואר באה"ע[10] סי'[11] קכ"ח ס"ג בהג"ה[12]. [שולחן ערוך אבן העזר קכח, ג, בהגהת הרמ"א] וזה יהיה נהוג כ"ז[13] שלא ישתקע לגמרי שם עפולה. ואם הכפר זרעין, יהיה למושב ישראל כתקותנו בע"ה[14], וגם לו יקבעו שם יזרעאל, בלא ליווי או באיזה לווי, כמו הראשונה, או הקדמוניה וכיו"ב[15] אז כ"ז שלא ישתקע לגמרי השם זרעין, יהיה צורך לכתב בתחלה את השם היהודי, דמתקריא זרעין. ואע"פ[16] שבמקום שאין ריחוק גדול מהביטוי של היהודים לזה של הנכרים, אין צורך לכתב כ"א[17] השם היהודי כמש"כ[18] בשו"ע[19] בהג"ה שם, מ"מ[20] כאן שיש שינוי ניכר בהשם בסופו, דומה הוא למה שכתבו הפוסקים שם בעיר פוזין ופזננא, וכן קאזמר וקאזמירז, דהוי כשם אחר, וה"נ[21] החילוק בביטוי שבין יזרעאל לזרעין, הוא ניכר הרבה, אע"פ[22] הוא

מוצא אחד, מ"מ אין נראה להחזיק זרעין לשם אחד עם יזרעאל מאחר שיש בהם חילוק באותיות בתחילה ובסוף ובתבנית התנועות, ע"כ[23] יהיה נכון לכתוב ג"כ[24] דמתקריא זרעין כמש"כ.

והמאמר, תרי ירושלים הוו, ["שתי ירושלים היו" (ערכין לב)] הוא לא בעירובין כמו שהעתיקו בטעות, אלא במסכת ערכין, דף ל"ב ע"ב[25] שהוא מאמרו של רב אשי. דהוא בתרא, וקיי"ל[26] הלכה כבתראי. והתוספות שם ד"ה[27] הכי נמי, כתבו שגם אליבא דרבא בסוגיא שם ג"כ אנו אומרים דתרי ירושלים הוו, אלא דלרב אשי היתה ירושלים הקטנה נמצאת ביהודה. ולרבא אין צורך לומר שביהודה היו תרי ירושלים, אלא שהיתה ירושלים השניה באיזה מקום אחר מחלקי הארץ כמו בגליל או בעבר הירדן, וכיו"ב. ואיך שיהיה הרי שמות ערים כפולים זהו דבר נהוג בכל המקומות, וכל הארצות. וכמש"כ[28] במכתבי שם מתרי קדש במכות דף י' ובערכין שם, ובב"מ[29] דף כ'[30] ע"ב אמרי ' חיישינן לשני שוירי ["חוששין לשני שווירי": יש לחשוש שיש שתי ערים בשם זה (בבא מציעא יח)] והעיקר שהשמות באו בשביל התועלת המעשית, ולא נראה לי למעט איזה הרחבה של אפשרות בבנין ארה"ק[31] בשביל דיוקים של שמות. ובפרט שהשם יזרעאל הלא היה נתון לעיר מלוכה מטרפולין, שבודאי גם בנותיה נקראו ביחוד על שמה. ויכולין אנו לקוות שהראשית המצער של העיר הישראלית הזאת תתרחב ג"כ ותשוב לגדולה מטרפולית, וגם הכפר זרעין יגבל בה, כי גדול יום יזרעאל. [הושע ב, ב] בסוף דברי הנני להביע את רגשי תודתי לכבודו על קנאתו הטהורה על שמירת עתיקותינו, אע"פ שבנקודה זו דעותינו שונות והנני בזה ידידו הנאמן.

אלה הדינים אמנם נובעים הם מהפוסקים שכתבו ע"ד ערי חו"ל[32] שהגויים נחשבים לבעלי הארץ. אבל באי"י[33], וביחוד בזמן גילוי אתחלתא דגאולה, יותר מחוור הוא שלא להתחשב כלל עם השם של הגויים, והשם אשר יקבע ע"פ[34] ישראל בעלי המקום, זהו השם היסודי. וכמש"כ בס"פ[35] מטות, ויקראו בשמות את הערים אשר בנו. [במדבר לב, לח] ועיין בספר גט פשוט, ובטיב גיטין בלקוטי שמות עיירות ונהרות [ספר "טיב גיטין", שמונה את שמות הערים לצורך כתיבת גיטין] סקט"ז[36] מש"כ[37] ע"ד שם ירושלים, ושם קודש שקורין לה הערבים, וגם מקצת היהודים המסתערבים. [יהודים ילידי הארץ, שדיברו ערבית] ומש"כ[38] נראה עיקר לדינא. ומה שכתבתי מהדוגמא של דברי הפוסקים מענין ערי חו"ל יתכן להיות נוגעים לנו בזמן שחלק מהיהודים עוד יהיו קוראין את העיר כשמה הראשון מפני ההרגל.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ב - השנה תרפ"ב (1921/1922)
3. הרה"ח - הרב החסיד
4. מו"ה - מורנו הרב
5. ד"ר - דוקטור
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. שלו' - שלום
8. ע"ד - על דבר
9. ובנ"ד - ובנדון דידן (ובעניין שלנו)
10. באה"ע - באבן העזר
11. סי' - סימן
12. בהג"ה - בהגהה

13. כ"ז - כל זה
14. בע"ה - בעזרת השם
15. וכיו"ב - וכיוצא בזה
16. ואע"פ - ואף על פי
17. כ"א - כי אם
18. כמש"כ - כמו שכתב
19. בשו"ע - בשולחן ערוך
20. מ"מ - מכל מקום
21. וה"נ - והכי נמי
22. אע"פ - אף על פי
23. ע"כ - על כן
24. ג"כ - גם כן
25. ע"ב - עמוד ב
26. וקיי"ל - וקיימא לן
27. ד"ה - דיבור המתחיל
28. וכמש"כ - וכמו שכתב
29. ובב"מ - ובבבא מציעא
30. כ' - כבוד
31. ארה"ק - ארץ הקודש
32. חו"ל - חוץ לארץ
33. בא"י - בארץ ישראל
34. ע"פ - על פי
35. בס"פ - בסוף פרק
36. סקט"ז - סעיף קטן ט"ז
37. מש"כ - מה שכתב
38. ומש"כ - ומה שכתב